

Старе ковнице новца у Црној Гори и Боки

Бока Которска простором је мала област, али је имала све што су имале и остале културне европске земље средњег и новог вијека. Становништво Боке од вајкада је било упућено на море због природе свога положаја. Бокељи су били чувени поморци, који су својим бродовима на једра пловили испочетка по Јадранском Мору, пак и по Средоземном, а касније и по другим, далеким морима. Тим се развила трговина по мору и по суку. И та се трговина обављала у најстаријим временима размјеном, пошто није постојао ковани новац. У ту размјену улазило је све оно што је служило за храну, одијело, обућу, оружје, оруђе, накит. Доцније се као новац много употребљавала чоха и разне врсти коже од дивљачи, а напосе стока, па се зато стока називала »благо«, јер је ова ријеч означавала и новац и саму стоку. Будући да ова размјена није била толико практична, почели су трговци употребљавати за набавку робе сиров или прерађен метал, шипке од бакра или од сребра или бакар и сребро у комадићима, по тежини.

Кад су се пак људи културно развили и кад су између њих наступиле живље трговачке везе и трговачки се саобраћај све то више развијао и напредовао, осјетила се је велика потреба да се уведе ковани новац.

Колико се зна, први ковани новац почели су увађати Кинези, а код нас у Европи Грци. По угледу на њих почели су да кују новац и други народи.

На територији садашње наше Народне Републике Црне Горе било је шест ковница новца, у којима су мајстори ковали новац од бакра и од сребра, испочетка на доста прост, примитиван начин.

Најстарија ковница, прва у нашим крајевима, била је у Рисну, још прије Христа. Рисан (Rhizon, Rhyzonium, Rhizinium, Rhizena) је веома стари град, који су познавали стари Грци толико вјекова натраг. За вријеме Илира у Рисну је постојала ковница новца, која је ковала илирски новац. У град Рисан била се је склонила илирска краљица Теута, поражена године 229 прије Христа од Римљана, те складалаше из Рисна мир са Римљанима.

Рисан бијаше у старо доба главно мјесто которског залива, знатно пристаниште и познато трговачко мјесто, па се по њему залив називао рисански залив. За илирског краља Гентија дадоше се сами Ришњани под окриље моћних Римљана, од којих добише повластице, које касније изгубише, и Рисан постаде римски град (*oppidum civium Romanorum*). Под Римљанима престала је да ради ковница новца у Рисну, која никад више није наставила свој рад.

У прво вријеме наше народне државе, код нашег народа био је у пороби страни, туђи новац, млетачки и византиски, због тога што наши први народни владари нијесу ковали свој новац.

Најстарија српска ковница новца била је у Брсковоу. Брсково, најстарије трговиште средњевјековне српске државе, лежало је најзападније, на ријеци Тари, а помиње се у повељама од године 1254. Латински се звало *Brescova* и било је средиште једне жупе (жупа је била мала територијална јединица, основа већих покрајина). У Брсковоу је краљ имао свој двор. Старосрпска држава наине није никада имала сталну пријестолницу, као што је Русија имала Кијев, Пољска Краков, Чешка Праг, а Бугарска Трнов. Као у Хрватској, у Угарској и у Њемачкој, тако и у Старој Србији владар је већи дио године провео на путу, идући из једног двора у други. Тако је и Брсково имало срећу да у њему борави краљ. Брсково је било много похађано од которских и дубровачких трговаца због рудника. Било је око године 1280 у пуном цвјетању, али је од године 1350 потпуно опало. Рушевине од Брскова, још и данас познате под старим именом, леже код Колашина, на Тари, на потоку Рудници.

Рудари су били Њемци, досељени из Угарске. Њих су Срби звали Сасима. Документарно помињу се они први пут у једној повељи краља Уроша I (1243 до 1276), од када добише повластице, да могу експлоатисати руде, те због тога много развише рударство. Захваљујући рудном благу и новоствореним рудницама, у својој околини, Брсково убрзо постаде знатно мјесто у Урошевој држави.

Краљ Урош добро је схваћао од какве је важности новац, па је због тога добавио из Млетачке Републике добре мајсторе за ковање новца, који у Брсковоу отворе ковницу новца. Они су у овој ковници ковали сребрни новац, са српским натписом. На једној страни овог новца слика је Христа с грчким иницијалима, као и на млетачким и дубровачким новцима. На другој је страни слика св. Стефана, који предаје српском краљу заставу са сликом крста, исто онако као и на млетачким новцима св. Марко дужду млетачкому.

Тек доцније замијењена је застава византиским крстом, или, намјесто читаве слике, насликан је краљ на пријестољу. Како

су мајстори били Млечани, они су ковали овај српски новац по изгледу на млетачки сребрни новац, којему је био много сличан и био је од исте тежине. Први помен о новцима Брскова (*grossi de Brescova*) налази се у дубровачкој књизи „*Liber statutorum doane*“, која је објављена у септембру године 1277. Послије су млетачке мајсторе у брсковској ковници замијенили домаћи мајстори, који су ковању новца нијесу били тако вјешти као млетачки мајстори, па су због тога кајоније брсковски гроши били простије исковани и за једну осмину лакши у тежини од правог млетачког новца. Због тога је Млетачка Република протестовала енергично код српскога краља, у неколико махова, против „*denarii de Bresca de bandera*“ или „*grossi de Bresca*“, јер су били за једну осмину лакши од млетачког новца. Днева 3 маја године 1282, у Млетачком пак сенату одлучено бјеше све „*Denarios regis Rassie* (тј. Србије) *contrafactos nostris Venetis grossorum*“ најстрожије забранити у Млечима и у Дубровнику (који је тада био под млетачким врховним господством), а оне који се буду нашли поништити.

Исте године (1282) поновљене бјеху ове одредбе за чиновнике млетачке, за кнежеве у Задру и у Дубровнику, а такођер и за млетачке трговце, посредством млетачког консула у Котору, Драчу и Апулији. А године 1287 одлучено бјеше, да се рашком краљу (*reh Rassie*) упути посебни посланик „*occasione grossorum contrafactorum nostris grossis*“. Ово новчано српско питање било је онда у Италији толико познато, да га чак спомиње и велики талијански pjesник Данте у »Рају« своје »Дивне Комедије«. — „*Quel di Rescia*“ (тј. српски краљ), *che male aggiusta l'iconio di Venegia*, тј. Венеције (Dante: *Divina Comedia, Paradiso, XIX 140 — 142*).

По овој ковници новца, као и по првом отвореном дубровачком консулату у српској држави, баш у Брскову, има се закључити, да је Брсково, овај наш средњевјековни рудник и трг, у то вријеме, било од врло велике важности. У Брскову су биле колоније Которана, Дубровчана и Млечића.

Српски сребрни новци звали су се у нашим крајевима гроши (*grossi di Rassa*), а у вријеме цара Стефана Душана динари (*denari de Imperator*). Примјерци овога новца су многобројни; већ од Стефана Драгута (*„Stephanus rex“* — »Стефан краљ«) има на 25 варијетата. Из једнога писма од године 1370 сазнаје се, да је руковање ковницом повјерено било закупцима царине. Три дубровачка властелина: Марин Бенешкић, Јаков Соркочевкић и Ђиво Пукић узели су од краља Вукашина под закуп призрацку царину, па су послали у Ново Брдо, тражећи ондје мајсторе за ковање новца. Из латинских натписа на новцу види се, да су ови мајстори били странци: „*moneta regis Stephani*“, — „*moneta regis Vrosi*“ (Урош II), „*Stephanus rex*“, — „*Urosius*

rex“, — „Stephanus Imperator“, — „Urosius imperator“. Број примјерака већи је у XIV вијеку, са шлемовима, с царем и царицом, између њих крст; с царем на коњу итд.

Котор, у давнини зван *Ascrvium*, *Ascrvium*, *Dekaterom*, *Decatera*, још у XI вијеку имао је своју ковницу новца, као самостална општина, а и под заштитом византиских царева. Ти су се новци звали „folari“, а били су од бакра. На наличју имали су лик светог Трипуна, заштитника (патрона) града с натписом *Santus Triphon*, а на другој страни: *Civit(as) Catar(i)*.

Будући да је которска општина била непрестано узнемиривана од Стевана Немање и замамљивана најласкавијим обећањима, да прихвати његову врховну заштиту, а видећи, с друге стране, како напредује његова власт и оружје и да ће недвојбено потпасти под њега, посла му посланике, да се подвргне његовом моћном господству. Тако Стеван Немања, године 1185, завлада Котором; утврди га и догради у њему палачу за пребивање. Потврдио му је старе повластице. И Котор је за вријеме Немањића, од Стевана Немање, па све до смрти Стевана Уроша IV, године 1371, главни приморски и трговачки град њихове владавине. Которска ковница новца тад је ковала новац од бакра и од сребра. На наличју је био лик св. Трипуна, с натписом *Sant. Triphon*; на другој страни српски владар — име његово — и *Civit. Catar*. То су били которски гроши („grossi di Cataro“).

Послије смрти Стевана Уроша IV, год. 1371, услјед расула у српској држави предаде се Котор у власт моћног угарско-хрватског краља Људевита Великог (1342—1382). За вријеме краља Људевита которски новац носио је његово име: *Ludovicus — Rex, Ungari*. — На наличју: *S. Triphon — Catarensi*.

Виктор Писано, заповједник млетачког бродовља, дође са 28 ратних бродова у Боку и опсједне Котор; жестоко притисне град, те га напokon, уз помоћ Паштровићана, послје жестоких навала, освоји 14 августа 1373 године. Тад је новац которски имао на наличју лик св. Трипуна, с натписом: *S. Triphon*, а на другој страни млетачког лава с натписом: *S. Marcus*.

Будући да је млетачка војска починила много штете граду Котору, побуни се градски пук, бијесан на которско племство, те баца млетачку посаду ван града и изјави се за угарско-хрватског краља, у јуну године 1379. Тако се Котор опет нађе под угарско-хрватским краљем Људевитом.

Али већ у јулу слиједиће, 1380, године освоји Виктор Писано опет Котор ненадном навалом, те управу града повјери мудрому Јакобу де Рипа. Дубровачка Република је тешка срца гледала успјех Млечића, те одмах посла неколико бродова да јуре морем на све стране и да свом силом прогоне млетачке трговце. Први оћути посљедицу ових мјера сам каштелан млетачки у Котору, који наједном остане без опскрбе, а недостајало му је и војне

снаге да држи на узди побуњени и раздражени которски пук због разних ратних страдања.

Јакоб де Рипа замоли помоћ у босанског краља Твртка, који му се радо одазва, те му посла и оружану помоћ и живежа. Овом потпором омогући краљ Твртко млетачком каштелану да одржи град Котор све до закључка мира, а Млечићи су сваком згодом краљу босанском исказивали захвалност.

Међутим су се биле измориле обје ратујуће стране, те напokon дође до знаменитог Туринског мира 8 августа 1381 године. По томе миру морадоше Млечићи уступити и повратити све градове освојене у Далмацији, признати све точке задарског мира од године 1358, а напосе напустити град Котор и предати га пуномоћнику краља угарско-хрватског Људевита, Паву Јурјевићу, Задранину. Тако се Которани опет повратише под моћну заштиту Људевитову, а Паштровићи, јер су помагали Млечићима при првом освајању Котора, буду тешко опљачкани од једне угарске војске, која похара њихову област, а осим тога изгубише пријашње повластице.

Днева 26 септембра 1381 године предаде Јакоб де Рипа у име своје владе град Котор угарско-хрватском пуномоћнику Паву Јурјевићу. На успомену овог догађаја ковали су Которани новац са ликом св. Трипуна међу звијездама и с натписом S. T. G. R. O. P., а на другој страни био је лик краља Људевита, у вијенцу од љиљана, с натписом Ludovicus Rex Ungar.

Премда је Котор био под врховним господством Људевита Великог, ипак се је босански краљ Стјепан Твртко вјешто уплитао у которске ствари и прибављао присташе му которској опћини. И да стече што више симпатија у граду, снабдијевао га је свим могућим потрепштинама и храном, дапаче забранио је својим људима водити трговину с Дубровником, већ ју управио према Котору.

Уто подиже Твртко на улазу у Боку Которску град именом Свети Стјепан, који је касније прозван Нови (данашњи Херцегови), који је морао као тржиште постати такмацем и Дубровнику и Котору и бити средиште за трговину соли и вина у Далмацији. Међутим умрије угарско-хрватски краљ Људевит Велики, 12 септембра 1382 године. Његова смрт омогући Твртку да још смионије изводи своје односе гледе Котора. И већ 20 априла 1385 године бијаше Котор у власти краља Твртка, који је добио од угарско-хрватске краљице Јелисаве. Прилике и стање у граду Котору биле су од Туринског мира овамо такове, да је опћина которска морала с великим весељем поздравити час кад је доспјела под моћно жезло краља босанског. Которани, притиснути с југа од Балшића, с мора од Млечића, с копна градом Новим, одијељени од законитих владара, а с друге стране мамљени од краља Твртка најбољим обећањима и даровима, те надајући се

да ће и под босанским краљевима као и под прешаственицима Твртковим, владарима из куће Немањића, њихов град као трговиште процвјетати и отети се штетносном упливу Млечића, с највећом радошћу поздравивше глас о предаји родног града у власт Тврткову, те им се тако испунила стара жеља.

Котор је и послѣ изумрћа Немањића остао потпуно неовисна република, а краљ Твртко сигурно је поштедио и пустио граду његову аутономију и неовисност. Которска трговина и промет за Твртка је и даље напредовала и цвала, паће он је учинио овај град најзнаменитијом луком босанском и у њему подигао своје бродоградџиште.

За владања Трипкова наставило се са ковањем новца у которској ковници. Ти новци на наличју имају лик св. Трипуна међу два пикњаста лука, који се протежу од згора до доли бисерном осјенком око главе, у широкој и дугој одори, у десној руци, при прсима, држи палму, а у лијевој, ван пруженој, крст. Под ногама свеца округлић. Натпис наоколо *Santus Triphon*. На другој страни је велико слово *T(uarco)* по сриједи, а под њим круна, над којом десно и лијево по три тачкице на трокут, а у наоколо натпис *Catarensis*.

Уто умрије Стјепан Твртко, први поносни краљ босански, и наслиједи га његов стричевић Стјепан Дабиша, човјек слабић и неодлучан, неспособан да у оно бурно и немирно доба одржи на окупу Тврткову државу. Котор је признао врховну власт Стјепана Дабише, али је у унутрашњим и вањским пословима био посве слободна и самостална република. Ковао је и даље свој новац.

Године 1395, 13 септембра, умрије краљ Стјепан Дабиша. Наслиједила га је удова краљица Јелена, под којом ослаби још више централна краљевска власт, а поједини великаши постадоше у својим областима потпуно самостални господари. Најсилнији од њих бијаху Хрвоје Вукчић и Сандаљ Хранић.

Проти слабој влади краљице Јелене побунише се моћна властела у Босни, те подигоше на пријестоље незаконитог сина краља Твртка I, Стјепана Остоју. Ова господа, да челу им Хрвоје Вукчић, била су противна будимском двору, те су се прислањача уз напуљски двор, гдје је краљ Ладислав баш тада био осилио. Један дио великаша позове Ладислава Напуљског на крунисање. Ладислав дође и у Задру свечано би окруњен 5 августа 1403 године за краља угарско-хрватског. Котор је држао стијег краља Ладислава и признао његову врховну власт. Краљ Ладислав примио је у Задру 29 августа исте (1403) године посланство которско и узео под своју владалачку заштиту Которане, потврдивши све њихове слобостине.

Которани су тад ковали новац са именом краља Ладислава Напуљског.

Војвода Хрвоје Вукчић, намјесник краља Ладислава у Далмацији и у Хрватској, владао је и у Котору.

Војвода Сандаљ Хранић је већ године 1395 имао знаменити Твртков град Нови у својим рукама и развијао је велику дјелатност, да загосподује и Котором. Сандаљ је и лијепим начином мамио Которане на своју страну и с њима је подржавао трговачке везе.

Босански краљ Стјепан Остоја одвише је угађао Млечићима у трговачком погледу, што је било на штету Хрвоју због његовог приморског посједа у Далмацији, па га великашци босански, на челу им Хрвоје, збацише с пријестоља, средином маја године 1404, те изабраше за краља Твртка II Твртковића, законитог сина Стјепана Твртка I.

Међутим је према југу знатно раширио своју власт војвода Сандаљ Хранић, који је уз Хрвоја био сада најмоћнији, те се назва велики војвода Босне. У септембру године 1404 он је већ господар у хумској земљи.

Сандаљ је од Хрвоја преузео град Котор, да њим управља у име босанскога краља. Али Которани нијесу били задовољни покровитељством Сандаљевим и кратили су се да га признавају својим господаром.

Сигмунд Луксембуршки (1387—1437), уз помоћ Западне Европе, поведе крижарску војну на Босну и, у септембру године 1408, скрши отпор великаша. Сам краљ Твртко II Твртковић и с њим преко сто и седамдесет великаша босанских би ухваћено, које даде Сигмунд смакнути, а са заробљеним краљем поврати се средином октобра у Славонију. У исто вријеме бијеснио је рат на мору код отока Раба и свршио се поразом Сандаљевог бродовља и напуљског бродовља. Тим је била странка краља Ладислава у Хрватској, Далмацији и Босни коначно свладана. На пријестоље босанско попе се опет Стјепан Остоја (1408—1418). Котор је признао Остојино господство и которски новци носе његово име.

Видјевши Ладислав Напуљски како су се развиле прилике у Угарској и у Хрватској, њему на штету, понуди Далмацију Млечићима; уговором од 9 јула 1409 г. дужд Михајло Стено и млетачка власт купили су за 100.000 дуката од краља Ладислава Далмацију и сва његова права на њу.

Млетачка Република знала је у Котору, као и у другим далматинским градовима, подржавати странке себи склоне, особито међу латинским живљем, који је падао у Котору био јак, те сачињавао највећи дио племства, паче службени језик у Котору био је латински и талијански.

Которски племић Драго Драгић (de Drago) био је вођа млетачке странке у Котору (ондашњи петоколонашки!).

Једна од которских странака хтјела је напуљског краља, друга Сигмунда, угарско-хрватског краља, трећа папаче римскога папу; на концу ипак превлада Млечићима пријазна странка, по моћу млетачких цекина.

Пошто је Котору пријетила погибељ од стране Балшића, господара Зете, који су непрестано упадали у которске посjede и освајали поједина мјеста, а опет и страх од Турака, који су продирали на Балкан, те немајући ниоткуда заштите, још од године 1409 нудио се Млетачкој Републици.

Лукави Млечићи, због ондашњих прилика, нећкали су се примити Котор, да се не замјере Хрвоју, Сандаљу и другима. Али због важности положаја Котора, године 1419, одлучише да га приме под окриље млетачкога лава.

Већ 2 фебруара године 1420 издаде которска опћина у присутности судца Николе Боличића, Ивана и Пава Бучића, послје дугог расправљања, потпуну пуномоћ свом тајнику Антону Пукцију *de Actis de Sancto Genesio*, којом га овласти да у њезино име склопи погодбу с Млетачком Републиком, по напутку који је од ње примио.

Почетком марта 1420 године дође Антон Пукције у Млетке и понуди покорност у име свог родног града Републици св. Марка.

Млетачки сенат закључи 12 марта исте године да се прима понуда предаје Котора и земље которске, те да се утврди и састави с дотичним послаником »јавна и ваљана исправа«. Сад бјеху изабрани као млетачки пуномоћници Бадуарио Албани и Марино Роси и ови се споразумјеше с Пукцијем о погодбама предаје града Котора Млетачкој Републици, под управу и владу дужда Тома Моценига. Склопљен би уговор у дуждевој палаци, у присутности Ивана Плумација, канцелара, Франциска Бавазана, Матеја Бартоломеја и Кристофора де Зено, биљежника млетачких, састављен и писан по писару дуждеве канцеларије Јакобу Михаелу, на налог Бадуарија Албани, Моценига Росија и Антона Пукција.

Пукције затражи да се с њим пошаље у Котор млетачки биљежник, који ће примити ратификацију повеље уговора, те да му се даде једна застава св. Марка, да је истакну на зидине Котора. Млетачки сенат удовољава молби которског посланика и 16 марта шаље свог биљежника Ивана де Лусиа да прими призегу вјерности опћине которске и да Которанима преда заставу св. Марка. Ну будући је сенат био обавијештен о заслугама Которанина Драга Драгића, биљежник има отићи споменутом которском племићу, те му рећи, да га млетачки сенат сматра за свог »највјернијег и најдражег пријатеља« и да прослиједи и даље свој рад у том смислу.

Котор је ратификовао и тај успјех потакнуо је дужда Тома Моценига на одлучнију акцију у Далмацији. Он именована капетана

Петра Лоредана врховним заповједником читавог бродовља на Јадранском Мору и даде му довољно војске, да покори отоке Брач, Хвар и Корчулу и да копачно свлада Трогир и Сплит.

Дне 17 јула, кад се је у Млещима прочуло за предају Трогира и очекивао се пад Сплита, млетачки сенат заповиједи капетану Петру Лоредану да иде у Котор, да присуствује проглашењу господства млетачког и подигнућу заставе св. Марка. Дође на име у Котор капетан Петар Лоредан, са читавом млетачком морнарицом, да прими формално и свечано посјед града Котора.

На дан 25 јула 1420 године носиле су се у поворци, у Котору, инсигније овог града и кључеви градски, који бише тад предани у руке претставнику Млетака, те би извјешен барјак св. Марка на катедрали св. Трипуна, а свечана заклетва вјерности и оданости Млетачкој Републици би положена у име Которана од Пава Бучића (Букија), Марина Бисантија и Луке Драгића (Драго) и четворице племића, чланова которског Великог вијећа.

Дне 19 августа 1420 г., пошто је свечано била проглашена власт млетачка над Котором и град положио присегу вјерности, би од млетачког сената изабран Антонио Бокалис за млетачког кнеза у граду Котору, за вријеме од двије године.

Да наше словенско плућанство града Котора и околних мјеста у Боки није било пријазно Млетачкој Републици, доказом су касније побуне, особито године 1423, и млетачка власт морала је оружаном руком мир правити, а главне побуњенике слала је на робију и у окове на галије.

Злогласна Млетачка Република владала је у Котору од године 1420 до своје пропасти, године 1797.

За вријеме млетачке владавине ковница новца у Котору ковала је новац све до године 1640, али само бакрени. Бакрени которски *folari* имају слику св. Трипуна, с натписом: *S. Тгурһон*, на једној страни, а на другој лава св. Марка, с натписом: *S. Marcus i Civitas Catari*.

Новац је био слабо кован, на примитиван начин. За вријеме млетачког ректора и провидура у Котору Млещића Пјера Зена (од г. 1514 до 1516) одлуком млетачког сената од 30 августа године 1515 било је дозвољено ректору и провидуру да даде израдити од вјештих златара у Дубровнику облик (*copio*) за бакрене фоларе которске. И од тад су которски новци боље били ковани. На наличју је лик св. Трипуна, с натписом *S. Trifon-Catari*, а на другој страни: *S. Marcus - Venetus* и иницијали имена и презимена которског ректора и провидура.

Касније су се ковали и *groseti* (мали гроши). На овом новцу, на наличју је лик св. Трипуна, а са стране лика слова *S-T* и натпис *Com. tas-Cetari*. С друге је стране млетачки лав, а испод њега племићки грб са иницијалима ректора-провидура те около натпис *S. Marcus Venetus*.

Дубровачко »Вијеће умољених« (il Consiglio de Pregadi), својом одлуком од 18 новембра године 1625, привољело је да дубровачки златар Крсто Маринић начини, како су били замолили чиновници ковнице у Котору, утиске (облике) за ковање *groseta*, али тако да буду што је више могуће различити од дубровачких. По тому утисак (облик) которског *groseta* био је израђен у Дубровнику.

Млетачки ректор и провидур Зорзи Моросини (од године 1639—1640) је задњи под којим је которска ковница ковала новац у Котору. Престала је радити године 1640. Касније је у Котору био у пораби и у промету млетачки новац.

Након 173 године ковница новца у Котору опет је прорадила, године 1813, за вријеме француске окупације, под царем Наполеоном I (1807—1814).

Град Котор био је опсједнут од Црногораца и Бокеља, под врховним заловједништвом црногорског владике Петра I Петровића-Његоша, од 20 септембра године 1813 до 4 јануара године 1814. У то вријеме француској војсци, која се налазила у опсједнутом Котору, било је понестало новца и он се није могао ниоткуда добавити, пак је стога француски командант у Котору генерал Иван Готшиер дао однијети из которске катедрале св. Трипуна и из других цркава у Котору потребито му сребро и тим сребром дао је ковати француске франке у которској ковници, и то комаде од 1 (једног), од 5 (пет) и од 10 (десет) франака.

Ови новци ковани у Котору, од сребра, имају на наличју велико слово N (иницијал Наполеона I), а повише овог слова царску круну; ниже пак ознаку вриједности новца 1 F; 5 F; 10 F, с натписом: *Dieu protege la France* (Бог штити Француску) а на другој страни су ратни емблеми: топ, пушка и мач, те ловоров вијенац около, с натписом: *Cattaro en etat de siege 1813* (Котор у опсадном стању 1813).

Бар (Antibarum, Antibaris, Antivari, Tivari) стари је град још из римскога доба. У средњем вијеку бијаше једно од поглавитих трговишта на Јадранском Мору. Уље је било главни производ великога и густо насељенога варошког подручја.

У Бару је постојала ковница за вријеме српске владавине, у којој су се ковали новци од бронзе у двије врсте. Један је новац имао на једној страни слику св. Ђорђа (*S. Georgius* или само слово G), заштитника Бара, а на другој страни св. Михаило, обојица како убијају аждају, с натписом „d' Antivar“. На другој врсти приказан је св. Ђурађ, у оклопу на коњу, опет с аждајом и с натписом „Antibar“.

Млечићи су завладали Баром године 1441 и владали њим до 1517 године, кад су га освојили Турци. И за вријеме млетачке

владавине ковница је у Бару ковала новац, који је на једној страни имао слику св. Ђорђа, а на другој св. Марка млетачког.

Кад су Турци освојили Бар ковница је престала да ради.

Улцињ (Ulcinium, Olcinium, Dulcinium, Dolchin), стари град, на врло zgodном положају, испружио се био као трокут у море, од кога се, по мишљењу Млечића, лако могао начинити оток (острво). Варошко подручје богато је било житом, уљем и вином. Улцињани су се бавили градњом бродова и поморством. Често су се слушале против њих тужбе, да пљачкају по мору (гусари).

За владавине Немањића основана је у Улцињу ковница новца, у којој се ковао новац од бронзе. На једној страни новца налази се *Agnus Dei* са заставом и натписом *m (онета) de Dulcino*, а на другој страни Богородица са Христом. У доба краља Уроша новац улцињски има на једној страни слику краља на пријестољу, с натписом „Urosius“ или „rex Urosius“, а на другој страни слику Богородице са Христом.

Свач (Suacia), стари град, који се налази сјевероисточно од Улциња, био је знатан град. Његове рушевине, зване сада *Шас*, свједоче нам о његовој негдашњој величини и његовом богатству. У Свачу је такођер била ковница новца, која је ковала новац од бронзе. Тај новац имао је на једној страни слику св. Јована Крститеља, а на другој двоспратну лонцу и поврх ње кулу, све са зупцима, с натписом „*Sovacii civites*“.

Сви ови наши стародревни градови, који су имали у прошлости своје ковнице новца, били су знатни градови, који су у давнини играли врло важну улогу с политичког, трговачког и прометног гледишта.

АНТОН МИЛОШЕВИЋ

Извори (литература)

Acta Archivii Veneti, sveska I-VI.

К. Јиричек — Ј. Радонић: Историја Срба, св. III-IV, Београд 1923-25.

Šime Ljubić: „Opis jugosl. novaca“, Zagreb, 1875.

Šafarik: „Opisanja svih dosada poznatih srbskih novaca s tablicama“.

Glasnik, knjiga 3-9 (1851-1857). Dr. C. Stokert: „Una raccolta di monete Cattarine nel muzeo archeologico di Spalato“, Spalato, narodna tiskara, 1912. Flam Corner: „Catharus Dalmatiae Civitas“, Padova 1759.

Vincenzo Lazari: „Le moneta dei possedimenti veneziani di altremare e di terraferma“ Venezia, 1851.

Furlati: Hlyricum Sacrum, sv. IV-VI.

G. Gelcich: „Memorie storiche sulle Bocche di Cattaro“, tip. Voditzka, Zara, 1882.

Vj. Klaić: „Povjest Bosne“, Zagreb.

Dr. Franjo Rački: „Prilozi za zbirku srpskih i bosanskih listina“, (Rad I Jugoslovenske akademije u Zagrebu).

- Рачки: „Покрет на словенском југу“ (Рад II).
„Monumenta Ragusina“ sv. IV Jugosl. akademije u Zagrebu.
Др. Шишић: „Војвода Хрвоје Вукчић-Хрватинић и његово доба“ (1350-1416).
Шишић: „Повјест Хрватске“, св. I.
Miklošić: „Monumenta serbica“.
Lucius: „De Regno Dalmatiae et Croatiae“.
Матковић: „Споменици за дубровачку повјест“. Старине, I.
Ljubić: „Listine“, sv. IV, V, VI, VII, VIII i IX, Zagreb 1868-1891.
Kukuljević: „Jura Regni Croatiae“, I.
Fejer: „Codex diplomaticus“, sv. IX i X.
Кукуљевић: „Архив за повјест Југосл.“, св. II-VII.
G. Gelcich: „La Zedda e la dinastia dei Balšidi“, Spalato, tip. Sociale Spalatina, 1899.
„Monumenta Slavorum meridionalium“, XXV.
Н. Чорић: „Град Котор до године 1420“, тисак кр. Зем. каз. Стара Градишка.
П. Буторац: „Бока Которска након пада млет. републике до Бечкога конгреса“ (1797-1815).
-